

מנהגי אבילות בימי ספירת העומר

אמנם, המהרי"ל כתב בשם המהר"י סגל שתלמידי רבי עקיבא מתו במשך שלושים ושניים ימים מתוך ימי 'ספירת העומר':

ספר מהרי"ל (מנהגים) דיני הימים שבין פסח לשבועות סימנים ז-ח:

אמר מהר"י סג"ל אף על גב דאיתא בגמרא דתלמידי רבי עקיבא מתו מן פסח עד עצרת, מכל מקום עושין ביום ל"ג בעומר יום שמחה, משום דמתו רק הימים שאומרים בהן תחינה בשבעה שבועות העומר, וכל יום שאין אומרים תחינה לא מתו, והשתא דל (הסר) מן המ"ט יום של הספירה, ז' ימי החג, וג' ימים דחל בהן ראש חודש - שנים לאייר ואחד לסיון, וז' שבתות, פשו להו ל"ב, נמצא דלא מתו רק ל"ב ימים, לכן כשכלו אותן ל"ב ימים שמתו עושין למחרתן שמחה לזכר.

כהמשך לטעם זה, הביא הרמ"א שני מנהגים שונים: האחד, לנהוג אבילות בין פסח ללג' בעומר, והשני, לנהוג אבילות בין ראש חודש אייר לשבועות. לשני המנהגים יש ל"ב ימים שנוהגים בהם אבילות. הרמ"א מדגיש, שאין אפשרות להקל כשני המנהגים:

דרכי משה אורח חיים סימן תצג אות ג:

ונראה שאין שום אחד מן המנהגים טעות, רק שלא ינהגו היתר כשניהם...

פסיקת השולחן ערוך והרמ"א:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תצג סעיף ב:

נוהגים שלא להסתפר עד לג' לעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות (תלמידי רבי עקיבא), ואין להסתפר עד יום לד' בבוקר...
הגה: ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו, אלא מסתפרין ביום לג' ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון. ואין להסתפר עד לג' בעצמו ולא מבערב.

❖ **כמי פסק השולחן ערוך וכמי פסק הרמ"א?**

❖ **לפסק השולחן ערוך אין להסתפר עד לד' בבוקר, ולפסק הרמ"א עד לג' בבוקר. מדוע אסור להסתפר כבר מהערב?**

ג. מנהגי האבילות

בפוסקים הובאו כמה מנהגי אבילות:
א. איסור נשיאת אשה

שולחן ערוך אורח חיים סימן תצג סעיף א:

נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר... אבל לארס ולקדש, שפיר דמי, ונשואין נמי, מי שקפץ וכנס אין עושין אותו.

ב. איסור תספורת

שולחן ערוך שם סעיף ב:

נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר.

עם זאת, הפוסקים הזכירו מצבים בהם התירו להסתפר ולהתגלח אף קודם לג' בעומר:

שולחן ערוך שם:

א. ואין להסתפר עד יום לד' בבוקר, אלא אם כן חל יום לג' ערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת.

הקדמה:

בימי 'ספירת העומר' מתו תלמידי רבי עקיבא במגיפה על שלא נהגו כבוד זה בזה, על כן בימים אלו נוהגים קצת מנהגי אבילות, ומשתדלים להרבות שלום בין אדם לחברו.

שאלה: חייל ששובץ במשמר כבוד בטקס יום הזכרון, האם רשאי להתגלח?

האם מותר לשמוע מוזיקה עצובה ביום הזכרון לחללי צה"ל?

א. מקור הדין

בגמרא במסכת יבמות מבואר שתלמידי רבי עקיבא מתו בימי ספירת העומר:

תלמוד בבלי יבמות דף סב עמוד ב:

אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים (עשרים וארבעה אלף תלמידים) היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק (זמן) אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמש, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם (והם) רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, והם (תלמידי רבי עקיבא המאחרים) הם העמידו תורה אותה שעה.
תנא: כולם מתו מפסח ועד עצרת (שבועות). אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא רבי חייא בר אבין: כולם מתו מיתה רעה. מאי היא? אמר רב נחמן: אסכרה (חולי המתחיל במעיים וגומר בגרון).

בתשובות הגאונים מובא, שמשום כך נהגו בימים אלו מנהגי אבילות:

תשובות הגאונים - שערי תשובה סימן רעח:

וששאלתם למה אין מקדשין ואין כונסין (מתחתנים) בין פסח לעצרת אם מחמת איסור או לאו?

הוא יודעין שלא משום איסור הוא, אלא משום מנהג אבילות, שכך אמרו חכמים שנים עשר אלפים זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא וכלם מתו בין פסח לעצרת... ומאותה שעה ואילך נהגו ראשונים בימים אלו שלא לכנסו בהן.

❖ **מתי התחילו לנהוג מנהגי אבילות ב'ספירת העומר'?**

ב. זמן מנהגי האבילות

בגמרא שהובאה לעיל, מבואר שתלמידי רבי עקיבא מתו בין פסח לעצרת, אולם, הראשונים הביאו בשם המדרש שלא מתו אלא עד 'פרוס עצרת'.

כך כתב רבי יהושע אבן שועיב (תלמיד הרשב"א):

דרשות ר"י אבן שועיב יום ראשון של פסח:

שמעתי שיש במדרש, (שמתו תלמידי רבי עקיבא מפסח) עד פרוס העצרת, והוא חמשה עשר יום (קודם) העצרת כאמרם (במשנה שקלים ג.א. עד) פרוס הפסח ('פרוס' פירושו 'חצי' - מחצית משלושים הימים שדורשים בהלכות הפסח קודם לפסח)... שהם חמשה עשר יום בניסן... וכשתסיר חמשה עשר יום מארבעים ותשעה יום (שבין פסח לשבועות) נשארו שלשים וארבעה, והנה הם שלשים ושלושה שלימים ומגלחין ביום שלשים וארבעה בבקר כי מקצת היום ככולו.

❖ **מתי נגמרים ימי האבילות לדעת ר"י אבן שועיב? מדוע?**

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

מקראי קודש הלכות בין המצרים פרק ז הערה יד:

הגר"מ אליהו הוסיף, שאם בין קטעי החדשות ברדיו שומע מנגינות, מעיקר הדין אין צריך לכבות הרדיו. והמחמיר לכבות בין קטע לקטע תבוא עליו ברכה... בכל אופן כששומע מנגינות באקראי מהרדיו יכוין שלא להינות... הוא הדין כשצלצל בטלפון ושומע מנגינה בעת ההמתנה, שיכול לשומעה דאינה לתענוג.

שו"ת יחוה דעת חלק ו סוף סימן לד:

אף על פי שמותר מעיקר הדין לשמוע בשאר ימות השנה דרך הרדיו... קול שירי קודש המלווים כלי נגינה, אבל בימי הספירה וכן בימי בין המצרים יש להימנע מלשומעם. ומכל מקום בשמחת מצוה כגון מילה... מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה, שכל שהיא שמחת מצוה יש להקל בדבר. ושירה בפה כשהיא דרך הודאה להשם יתברך, בלי כלי נגינה, מותרת אף בימים אלה, ומכל שכן שמותר להשמיע נעימה בתפלה, או בשעה שעוסק בתורה, וכל שכן בשבתות שבתוך ימי הספירה או ימי בין המצרים, ואין להחמיר בזה כלל.

❖ **סכם, מהם המציאויות שהתירו הפוסקים שמיעת מוזיקה בימי האבלות בספירת העומר?**

ד. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

- א.** מנהג האשכנזים להימנע מנישואין, ומתספורת וגילוח, מפסח עד לג' בעומר בבוקר, ואילו מנהג הספרדים להימנע מאלו עד לד' בעומר בבוקר.
- ב.** אם חל לג' בעומר ביום ששי, הספרדים מקילים להסתפר ולהתגלח בו לכבוד השבת. ואם חל ביום ראשון, האשכנזים מקילים להסתפר ולהתגלח כבר מיום ששי.
- ג.** נהוג להתגלח לכבוד יום העצמאות (ומסתבר שההיתר חל מערב החג, כך שלא יכנס אליו כשהוא מנוול).
- ד.** אין להקל באיסור גילוח אף במצבים שההופעה כך גורמת חוסר נוחות מסוימת, כגון לחייל ששובץ במשמר כבוד בטקס יום הזיכרון, אולם במקרים נדירים, כהופעת קצין בכיר בכנס רשמי בחו"ל, שהופעתו בצורה לא מכובדת עלולה לפגוע במעמד המדינה, ניתן להקל בזה.
- ה.** מפסח עד ליל ל"ג בעומר יש להימנע מריקודים ומחולות, מהאזנה למוזיקה המעוררת שמחה, ומהשתתפות באירועים חגיגיים (כ'ערב יחידה' או הופעה ב'תרבות יום א'') שמושמעת בהם מוזיקה כזו, מלבד במקום שמחת מצוה כהכנסת ספר תורה (אלא שיש שסייגו שלכתחילה ראוי להימנע מקביעת אירוע כזה בימי הספירה).
- ו.** מותר לשמוע בימי הספירה שירים המעוררים לצער (כגון ביום הזיכרון לחללי צה"ל), ויש המקילים לשמוע גם מוזיקת רקע שקטה תוך עיסוק בענינים אחרים.
- ז.** שמיעת קטעי נגינה באופן אקראי (כגון תוך הקשבה לתוכנית רדיו שמושמעים בה שירים מידי פעם, או במהלך אירוע הוקרה, עצרת, או טקס צבאי) אינה בכלל האיסור, ורק ישתדל להסיח דעתו ממנה.

הגה:... ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב. מיהו אם חל ביום ראשון, נוהגין להסתפר ביום ו' לכבוד שבת.
ב. ומי שהוא בעל ברית (סנדק, מוהל או אבי הבן אע"פ שאינו מוהל בנו) או מל בנו, מותר להסתפר בספירה לכבוד המילה.

❖ **מהי מחלוקת השולחן ערוך והרמ"א לגבי תספורת בערב שבת?**

לעומת זאת, מנהג האר"י הקדוש שלא להסתפר כלל עד ערב שבעות:

שער הכוונות עניין ספירת העומר עמוד קפט:

ענין הגילוח. במ"ט ימים אלו (של ספירת העומר), לא היה מורי ז"ל מגלח ראשו, אלא בערב פסח, ובערב חג השבועות. ולא היה מגלח, לא ביום ראש חודש אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן.

יש מהפוסקים שהתירו לסדר את הזקן, כשבלא זה יקפיד עליהם השר:

כף החיים אורח חיים סימן תצג ס"ק יט:

אם מחדש הוקבע יריד בימי העומר בחצרות השר, ואיכא קפידא אם ילכו שם בלי תיקון הזקן, בזה האריכו הרב זרע אמת סימן סט וחד גברא רבא למצוא צד היתר... ועיין שם, שדעת הרב זרע אמת שכל מי שצריך לילך שם יבוא לפני בית דין ויפתחו לו בפתח וחרטה, כדי שלא ליתן תורת כל אחד ואחד בידו.

❖ **לדעתך, האם מנח דברי כף החיים נוכל להתיר לחייל שצריך להיות חלק ממשמר כבוד ביום הזכרון, לגלח את זקנו?**

ג. איסור ריקודים ומחולות

משנה ברורה סימן תצג ס"ק ג:

ועכשיו שאין מקדשין אלא בשעת נישואין, מכל מקום מותר לעשות שידוכין ולעשות סעודה, אבל לעשות ריקודין ומחולות נהגו איסור וכל שכן בשאר ריקודין ומחולות של רשות בודאי יש ליזהר.

ד. איסור ניגון ושמיעת כלי נגינה

ערוך השולחן מוסיף על דברי המשנה ברורה:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תצג סעיף ב:

ומותר לעשות סעודה (של שידוכין) אך לא בריקודין ומחולות וכל שכן שאסור לזמר בכלי זמר.

עם זאת ישנם פוסקים שהתירו שמיעת מוזיקה בימי הספירה במציאויות שונות:

פניני הלכה זמנים פרק ג הלכה י:

יש סוברים... שיש לחלק בין ניגונים של שמחה לניגונים רגילים, שרק ניגונים של שמחה יש מקום לאסור בימים אלו... אבל ניגונים רגילים וקל וחומר ניגונים עצובים אין לאסור בימי האבלות שבספירת העומר... אבל לא ישמעם בקול רם מפני שעוצמת הקול שממלאת את חלל החדר יוצרת חגיגות מסוימת.
ונראה שלכל הדעות הנוהג ברכב וחושש שמא ירדם ראשי לשמוע מוסיקה כדי לשמור על עירנותו (מצד חשש פיקוח נפש).

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: ט' ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

